

1833  
1933



CENTENARI  
DE LA  
RENAIXENÇA  
CATALANA

Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Biblioteca



*Montpeller. — La Torre dels Tres Pins,  
on nasqué l'Alt Rei En Jaume*

---

---

## A MA PÀTRIA

*A* déu-siau, turons, per sempre adéu-siau,  
o serres desiguals que allí en la pàtria mia,  
dels núvols e del cel de lluny us distingia,  
per lo repòs etern, per lo color més blau.  
Adéu, tu, vell Montseny, que des ton alt palau,  
com guarda vigilant cobert de boira e neu,  
guaites per un forat la tomba del jueu,  
e al mig del mar immens la mallorquina nau.

*J*o ton superbe front coneixia llavors,  
com conèixer pogués lo front de mos parents;  
coneixia també lo so de tos torrents,  
com la veu de ma mare o de mon fill los plors.  
Mes, arrencat després per fets perseguidors,  
ja no conec ni sent com en millors vegades;  
així d'arbre migrat a terres apartades,  
son gust perden los fruits e son perfum les flors.

¿*Q*uè val que m'baja tret una enganyosa sort  
a veure de més prop les torres de Castella,  
si el cant del trobador no sent la mia orella,  
ni desperta en mon pit un generós record?  
En va a mon dolç país en ales jo em transport,  
e veig del Llobregat la platja serpentina,  
que, fora de cantar en llengua llemosina,  
no em queda més plaer, no tinc altre conhort.

*Plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis,  
que ompliren l'univers de llurs costums e lleis,  
la llengua d'aquells forts que acataren los reis,  
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.  
¡Muirra, muirra l'ingrat que, al sonar en sos llavis  
per estranya regió l'accent natiu, no plora,  
que, al pensar en ses llars, no es consum ni s'enyora,  
ni cull del mur sagrat la lira dels seus avis!*

*En llemosí sonà lo meu primer vagit,  
quan del mugró matern la dolça llet bevia;  
en llemosí al Senyor pregava cada dia,  
e càntics llemosins somiava cada nit.  
Si, quan me trobo sol, parl amb mon esperit,  
en llemosí li parl, que llengua altra no sent,  
e ma boca llavors no sap mentir ni ment,  
puix surten mes raons del centre de mon pit.*

*Ix, doncs, per expressar l'afecte més sagrat  
que puga d'home en cor gravar la mà del cel,  
o llengua a mos sentits més dolça que la mel,  
que em tornes les virtuts de ma innocent edat.  
Ix, e crida pel món que mai mon cor ingrat  
cessarà de cantar de mon patró la glòria;  
e pàssia per ta veu son nom e sa memòria  
als propis, als estranys, a la posteritat.*

BONAVENTURA CARLES ARIBAU

---

---

## I. - TERRITORI I POBLACIÓ DELS PAÏSOS D'OC

**C**ATALUNYA: L'antiga Marca Hispànica carolíngia, de la qual la Pau dels Pireneus (1659) seccionà el Vallespir, el Conflent, el Rosselló i una part de la Cerdanya, ha estat dividida fins a la proclamació de la República en quatre províncies d'administració espanyola: *Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona*, i espera del seu Parlament la restauració d'una pròpia estructura interior. 3.500.000 ànimes.

Ciutats més importants: *Figueres, Girona, Seu d'Urgell, Manresa, Balaguer, Sabadell, Terrassa, Mataró, Lleida, Reus, Valls, Tarragona, Tortosa.*

Capital: *Barcelona.*

**I**LLES BALEARS: Antic regne conquerit per Jaume I, l'any 1229, als almohades i adscrit autònicament a Catalunya. Posteriorment seguí la sort del Principat. Una de les illes més grans de l'arxipèlag: *Menorca*, fou posseïda pels anglesos des de la Pau d'Utrecht (1713) fins a la seva reconquesta per Espanya, en temps de Carles III (1782). L'administració espanyola té aplegades les Illes Balears: *Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera i Cabrera*, en una província marítima. 550.000 ànimes.

Ciutats més importants: *Inca, Manacor, Sòller i Pollensa*, a Mallorca; *Mahó i Ciutadella*, a Menorca, i *Eivissa*, a Eivissa.

Capital: *Ciutat de Mallorca.*

**V**ALÈNCIA: Antic regne conquerit per Jaume I, entre 1231 i 1238, als sarraïns, i adscrit també autònicament a Catalunya. Perdé

definitivament el rastre de les seves antigues i completes llibertats l'any 1716, sota el regnat de Felip V, d'Anjou, primer rei de la línia borbònica d'Espanya. L'administració espanyola el té dividit en tres províncies. A saber: *Alacant, València i Castelló de la Plana*, 2.000.000 d'ànimes.

Ciutats més importants: *Alacant, Alcoi, Dènia, Gandia, Carcaxent, Cullera, Lliria, Castelló, Burriana i Vinaroç.*

Capital: *València.*

**AUVERNHA:** Baissa e Auta Auvernha, Limanha, 850.000 *armas.*

*Departaments formats: Pueg-de-Doma, Cantal e un terç d'Aut-Leire.*

Capitala: *Clarmont.*

Unida a la França per Francès I en 1523.

**GASCONHA:** Albret, Marsan, Armanhac, Bigorra, Astarac, Commenes, Cozerans, Bearn, 2.000.000 *d'armas.*

*Departaments formats: Auts e Baissas*

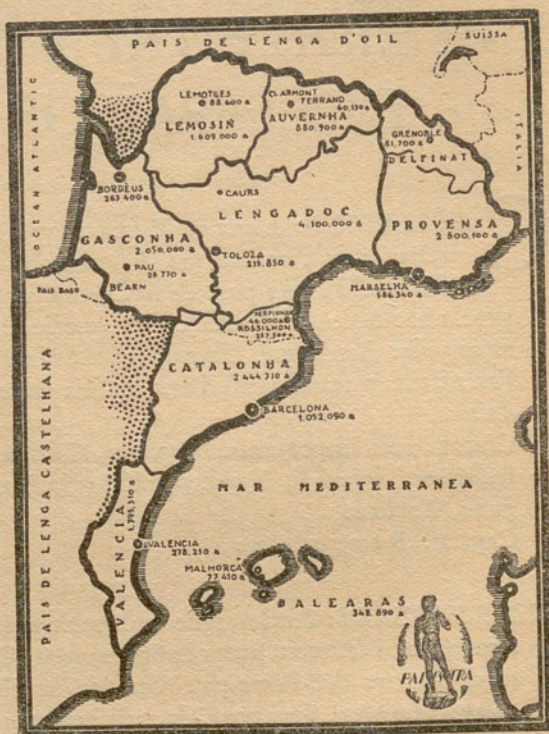
*Pireneus, Gers, Landas, un terç de Olt-e-Garona e Gironda.*

Capitalas: *Auch e Pau.*

Unida a la França per Enric IV en 1589.

**LENGADOC:** Tolosan, Albiges, Lauragues, Carcasses, Bas Lengadoc, Gavaudan, Velai, Vivarés, Carsi, Agenes, Roesgue, 4.000.000 *d'armas.*

*Departaments formats: Lausera, Ardecha, Gard, Erau, Aude, Aut-Leire, Tarn-e-Garona, Arieja, Auta-Garona, Olt, Olt-e-Garona,*



*Avairon e Tarn.*

Capitalas: *Tolosa e Mont-Pelhier.*

Unit a la França per Felip lo Ardit en 1271.

**L**EMOSIN: Auta e Baissa Marcha, Aut Lemosin, Bas Lemosin, Combrilhas, Nontronés, Confolentés, e lo PEIRIGORD, 1.509.000 *armas*.  
Departaments formats: *Crusa, Corresa, Auta-Vinbona*. Per lo PEIRIGORD: *Dordonba e Olt-e-Garona*.  
Capitalas: *Lemotges e Peirigús*.  
Units a la França per Enric IV en 1589.

**P**ROVENÇA: Auta Provença, Baissa Provença, Grau, Camarga, Niça, Comtat e lo DELFINÈS, 2.600.000 *armas*.  
Departaments formats: *Bas-Alps, Bocas del Rose, Var, Droma, Vauclusa, Auts-Alps, Alps Maritims, Isera*.  
Capitalas: *Ais, Avinhon, Niça*.  
Unida a la França en 1487 per Carles VIII.

Apondem la GUIENA, divisió administrativa sense caracter ètnic e qu'a format departaments inclaus ètnicament dens la Gasconha, lo Lengadoc e lo Peirigord.

Departaments formats: part de la *Gironda*, de la *Dordonba*, de l'*Olt*, de l'*Avairón*, de las *Landas* e de l'*Olt-e-Garona*.

Unida a la França en 1453 per Carles VII.

Avem portat la populació respectivament a la Gasconha, al Lengadoc e al Peirigord seguint lo caractari ètnic-lengüístic.

#### RESUM

CATALUNYA . . . . .	3.500.000
ILLES BALEARS. . . . .	550.000
VALÈNCIA . . . . .	2.000.000
AUVERNHA . . . . .	850.000
GASCONHA . . . . .	2.000.000
LENGADOC . . . . .	4.000.000
LE MOSIN . . . . .	1.509.000
PROVENÇA . . . . .	2.600.000

Total de la populació . . . 17.009.000

---

---

---

---

## II.-LA UNITAT OCCITANA

1861

Manuel Milà i Fontanals

**E**N TRE les llengües formades per la descomposició de la llatina adquirí, en l'antigor, un especial renom, la que sol ésser designada amb el nom de *provençal*, parlada pels pobles compresos entre el Leire i l'Ebre. Col·locada al mig de les seves germanes, de les quals és, en certa guisa, el vincle, si per la sintaxi s'assemblà a la francesa del Nord, es diferencià, en canvi, d'ella, per la vocalització, la qual s'acostava més a la de les que després floriren en la Toscana i a Castella. Les províncies que la parlaven, ço és (atenent-nos a la part galla) la Narbonesa i l'Aquitània, ultra haver estat profundament romanitzades, foren dominades pels borgonyesos i pels visigods, els quals aviat es familiaritzaren amb la cultura romana, es convertiren al cristianisme i no sentiren tan de ple la influència septentrional com les regions d'enllà del Leire veïnes dels països germànics. De guisa que, malgrat haver caigut aviat Tolosa, la capital visigoda, en mans dels francs, l'apartament del govern central, la subsistència, potser, d'elements indígenes, el tracte dels cabdills francs amb veïns d'altra stirp, l'acostumada tendència de les famílies a naturalitzar-se en la terra on romanen, pogueren sembrar la llavor d'una nacionalitat meridional, àdhuc ja en els temps de la dinastia merovíngia.

L'oposició de les dues regions es fa més visible, però, en començar la segona dinastia. Ja els germànics dominadors dels països meridionals, per sempre més modificats per la cultura eclesiàstico-romana, degueren ésser molt diferents dels guerrers novells suara separats del tronc teu-

tònic, que voltaven els primers cabdills de la casa d'Heristal, al domini dels quals oposaren una inlassable resistència els darrers merovingis o basco-merovingis meridionals, Eudes, Hunald i Waifre. Restaren, però, lligades al ceptre carlovingi no solament les comarques que els francs antics havien envaït, ans, també, la Septimània, separada de la nostra península per la invasió àrab; i, alhora, noves causes vingueren a donar un diferent aspecte a la Gàllia meridional. Tals foren el vessament per alguns d'aquests països, d'hispano-gods fugitius i, sobretot, l'erecció del regne d'Aquitània (781) — el qual correspongué en la major part a les antigues posicions dels visigods, — deguda, sens dubte, no pas solament a l'anhel de desmembrar un vast imperi i al desig de realçar l'immediat successor, ans també a l'intent polític d'afalagar l'esperit nacional d'aquella regió. L'erecció d'aquest regne en una època crítica per a la formació de les llengües novi-llatines, degué influir en gran manera sobre el caràcter especial de la del Migdia gàllic: fou llavors que començà a dibuixar-se la fisonomia d'aquella nacionalitat intermitja, la qual tant es diferencià de la França dels francs com dels pobles del centre d'Hispània. Tot amb tot, però, no s'esborrà absolutament en aquesta regió el rastre del poder carlovingi i, de guisa especial en la part literària, hom nota la influència de les escoles del Nord, de la qual és un testimoni evident la pronunciació a la francesa de la llengua llatina...

La tendència desmembradora del feudalisme, afavorida pel fixament i la legalització de la successió dels grans feus, proclamada per la capitular de Kiersy (877), influí aviat en els països meridionals. L'any 852 hom començà a comptar comtes hereditaris de Tolosa, i del 872 data la cronologia dels ducs gascons, alhora que, en 879, Bosó, cunyat de Carles el Calb, s'erigeix amb el dilatat regne de Provença. En la bonaventura d'aquest estat i en el gran poder de la casa de Tolosa, es troba una raó novella de l'homogeneïtat, més o menys absoluta, de les llengües usades en els països d'ençà del Loire. A la fi del segle x els trobem designats amb el nom de Romania o França llatina, per distinció de la França tudesca o veritable França; i en el transcurs del mateix segle, Ramon Pons, de Tolosa, s'anomena príncep dels gods i s'esmenten jutges de la llei goda.

Aquests fets històrics ens expliquen l'existència d'una llengua al sud del Loire que es diferenciava, i encara es diferencia, de la francesa septentrional, i que serva caràcters generals a tots els seus dialectes, ben segur menys diferents llavors que no pas ara; llengua la qual degué formar-se en diferents centres, especialment en passar a escrita, i, majorment encara, en el llenguatge dels trobadors, on es noten formes va-

riables, avantatjoses, segons com es mira, per tal com contribueixen a la seva flexibilitat i riquesa.

La llengua d'Oc assolí la seva major perfecció en la parla culta i esmerada dels trobadors, la qual cosa no vol pas dir que tinguem l'afinament verbal d'aquella època per un fet veritablement convencional. És cert que la parla d'Oc s'enriquí amb les diferències dialectals i refusà, alhora, certes formes assenyalades com a grolleres; però és de creure que tots els seus usos estaven fonamentats en la llengua occitana comuna, que distingia la seva gran fidelitat a la derivació llatina, puix que, llevat d'alguns diftongs, en els quals cal reconèixer certa pompa emfàtica, s'atengué a l'esquelet de la llengua mare, alterada per la vocalització més bàrbara del nord de França i per les tendències eufòniques d'Itàlia i de Castella...

Aquesta llengua tingué diversos dialectes, i, com que els països que la parlaven no arribaren a constituir un sol Estat, i cap de les seves modalitats fou tinguda com a modèlica per a tota mena d'escrits, no es pot assenyalar un tipus únic d'ella, ni es troba una denominació universalment acceptada per a designar-la. Hom pot, tot amb tot, reduir les seves nombroses varietats a dos tipus principals: el gàllic meridional i el català. No cerquem, però, ací, distingir les dues varietats de la llengua d'Oc, ans les causes per les quals una part de la península ibèrica és germana, per la llengua, d'una altra part meridional de l'antiga Gàllia.

Entre els fets que pogueren produir un estat de coses semblant, cal comptar-ne de remotíssims: per exemple, les comunicacions veïnals que els Pireneus no destorben pas per igual a tot arreu, una quasi exacta aptesa de pronunciació, nascuda de la identitat general de raça i de clima, les arrels cèltiques més o menys nombroses, conservades en ambdós països, la influència, que la història i un nombre abundós de mots confirmen, dels grecs establerts en les costes orientals (Marsella, Roses, Ampúries, etc.). Però tots aquests antecedents no haurien donat res més que efectes parcials, de no haver mitjançat el fet complet de la romanització, fet que pel que toca a les Gàllies, ja havem consignat, i que no fou pas d'importància menor en la part de la Hispània regida per la ciutat romana per excel·lència (Tarraco Scipionum opus) on, ja des dels temps de Tit Livi, àdhuc els feréstecs celtíbers s'anaven subjectant de pressa a la cultura del poble rei.

A les causes que acabem d'esmentar, s'afegí encara una altra de més especial; tal fou l'enllaç polític efectuat ja, malgrat diverses alternatives, durant la dominació dels visigods. Ataulf, primer cabdill d'aquell poble que entrà a Hispània, dominà part de la Narbonesa i

de la Tarraconesa i es fixà a Barcelona. Walia que afegí a aquest Estat, encara petit, part de l'Aquitània, erigí en pròpia seu Tolosa. Estengueren els gods llur regne a la resta d'Hispania i, també, amb menys de seguretat, cap al centre de les Gàllies, fins que els arrabassaren les últimes posicions els merovingis, excepció feta de la Septimània o part baixa de la Narbonesa, que esdevingué goda del tot, com la Hispania, i conservà el nom de Gàllia gòtica. Així, doncs, la unió exclusiva, primer, d'una part de la Gàllia meridional a la nostra comarca, i, després, la subjecció més duradora de la Septimània al govern de la península, pogueren contribuir a la homogeneïtat de la part N. E. del regne dels gods. No creiem pas, però, que el nom de Gòtia restés, des d'Ataulf, privatiu dels seus dominis tarraco-narbonesos, puix que, si bé és cert que fou aquell cabdill qui l'imposà, una tal designació degué estendre la significació a mida que s'eixamplava el regne dels seus successors. L'aplicació de després l'originà l'estat de coses creat per la invasió àrab...

Es pot atribuir, amb fonaments, encara que sense dades positives, al regnat de Ramon Berenguer III, *el Gran*, la introducció de la poesia provençal a Catalunya.

Si resultés cert — cosa que d'altra part res no permet de negar — que en aquells temps, a la cort de Provença ja hi havia trobadors, és natural que degueren acudir a la capital on brillava llur sobirana; i quan més tard (1117) visità el nostre Comte els seus nous estats, no és menys natural que aquells poetes li rendissin llurs homenatges. Res, però, no permet d'afirmar amb gran seguretat, la manca de documents d'aquella època primitiva de la poesia trobadoresca.

Alguns dels nostres historiadors cregueren que la tal poesia i la nostra llengua foren llavors transplantades als països pirenenics. Les llengües, però, no es traslladen amb el simple maridatge de dos sobirans; i, ultra això, els més antics documents de la llengua d'Oc ens la mostren establerta al sud de les Gàllies alhora que nombre de composicions anteriors a l'època dels trobadors i, encara, a les dels primers entre ells, com Guilhem de Peitieu, proven, de guisa no menys segura, l'existència de la poesia abans de la unió dels casals de Provença i de Barcelona.

La qual cosa no suposa pas que calgui negar a aquest maridatge tota mena d'influència sobre la llengua i la poesia meridionals. La llengua estava, és cert, completament desenvolupada, però entre la inseguretat de formes que mostrava, pogué la varietat occitana que ací es parlava fer-ne prevaler algunes de les seves. D'altra part la poesia,

amb la protecció que, ja a Provença, ja a Catalunya, li atorgaren els prínceps catalans, prengué nou alè.

De guisa més especial encara, cal reconèixer una influència general i recíproca entre ambdós països, ja des de tant de temps agermanats, els quals posats llavors en més franca comunicació degueren enorgullir-se conjuntament de la potència política i les glòries marciais dels nostres i de la cultura brillant dels gallo-meridionals. Des de llavors, no solament Provença, ans els països de Gascunya i llurs intermedis, es reconegueren units per una nacionalitat lingüística, de costums i, àdhuc, d'interessos, amb el comtat de Barcelona; i els naturals d'aquest adquiriren la fama de cultes, jovials i cortesos, alhora que conservaren un fons d'habituds més religiós i més greu, més marcial i polític.

*De la primera i segona part del llibre Els Trobadors a Espanya, estudi de la llengua i la poesia provençals.*

---

1867

## Frederic Mistral

**P**ER bé que la croada comandada per Simó de Monfort fou només dirigida ostensiblement contra els herètics del Migjorn i, més tard, contra el comte de Tolosa, les ciutats lliures de Provença compregueren admirablement que sota el pretext religiós s'amagava un antagonisme de raça; i amb tot i ésser molt catòliques, prengueren ardidament partit contra els croats.

Cal dir, d'altra part, que aquesta intel·ligència de la nacionalitat es manifestà espontàniament en tots els països de llengua d'Oc, ço és, des dels Alps fins al Golf de Gascunya i del Leire fins a l'Ebre. Aquestes poblacions, tostemps simpàtiques entre elles per una similitud de clima, d'instints, de costums, de creences, de legislació i de llengua, es trobaven en aquesta època disposades a formar un Estat de Províncies Unides. L'ur nacionalitat, palesada i propagada pels cants dels trobadors, havia madurat ràpidament sota el sol de les llibertats locals. Per tal que aquesta força esparsa prengué vigorosament consciència d'ella mateixa, mancava només una ocasió: una guerra d'interès comú. Aquesta guerra es féu, però, en dissortades condicions.

El Nord, cavaller armat de l'ortodòxia, sostingut per aquesta influència enorme que, durant les Croades, havia precipitat l'Europa contra l'Àsia, tenia al seu servei les masses innumbrables de la cristianitat, i, a la seva ajuda, l'exaltació del fanatisme.

El Migjorn, taxat d'heretgia, treballat pels predicants, desolat per la Inquisició, suspecte als seus aliats i defensors naturals (entre altres el comte de Provença), mancat d'un cap hàbil i enèrgic, aportà en la lluita més heroisme que sentit de conjunt, i sucumbí.

Calia, sembla, que així fos per tal que la vella Gàllia esdevingués la França moderna. Però els meridionals haurien preferit que això es fes més cordialment i desitjat que la fusió no anés més enllà de l'Estat federatiu. És sempre una gran desgràcia quan per sorpresa la civilització ha de cedir el pas a la barbàrie, i el triomf dels *franchimands* retardà la marxa del progrés. Puix que, ço que fou sotmès, cal remarcar-ho bé, més que el Migjorn fou l'esperit del Migjorn. Raimon VII, el darrer comte de Tolosa, reconquistà sos Estats i no se'n despreguè fins en 1229, a favor de Lluís IX. El regne i comtat de Provença subsistí per molt de temps encara, i fins en 1486 la nostra Pàtria no s'anexà lliurement a la França, NO PAS COM UN ACCESSORI A UN ACCESSORI, ANS BÉ COM UN PRINCIPAL A UN ALTRE PRINCIPAL. Però la saba autòctona que s'havia desplegat en una poesia nova, elegant, cavallerívola, l'ardidesa meridional que emancipava el pensament i la ciència, l'embranchida municipal que feia de les nostres ciutats altres tantes de repúbliques, i, per acabar, la vida pública que circulava a dolls per tota la nació, totes aquestes deus de polidesa, eren estroncades, ai las!, per molts de segles.

Què voleu, doncs? Per bé que els historiadors francesos condemnin generalment la nostra causa, — quan llegim a les cròniques provençals la relació dolorosa d'aquesta guerra injusta, les nostres contrades devastades, les nostres ciutats saquejades, el poble degollat a les esglésies, la brillant noblesa del país, l'excellent comte de Tolosa, despullats, humiliats, i, per l'altra banda, la valerosa resistència dels nostres pares als crits entusiastes de: Tolosa! Marsella! Avinyó! Provença! ens és impossible de no commoure'ns en la nostra sang i de no redir amb Lucà: VICTRIX CAUSA DIIS PLACUIT, SED VICTA CATONI.

*Nota del Calendal.*

1876

## Xavier de Ricard

**C**ONFÉS que la croada del segle XIII, que ha saquejat el Migjorn, i Simó de Montfort, en el qual es personifica, no han estat pas tractats a la *Lauseta* amb el respecte i els miraments que hom atorga massa sovint, segons el nostre parer, als vencedors d'aquest món. I la raó és senzilla: és que nosaltres tenim un partit pres positiu contra els opressors, els trossejadors, els destructors de pobles, els faedors de reaccions sangonents, i que l'odi que els portem els fa absolutament els nostres contemporanis. No creiem que hi hagi prescripció en els judicis històrics, i puix que un crim s'és realitzat en circumstàncies abominables sis-cents anys ha, els segles, en acumular-se, no han llevat res de la seva abominació. Més aviat diré que hi han afegit, per tal com ens han permès d'avaluar, en tota la llur lògica successió, les conseqüències perniciososes en les quals s'és perpetuat, per dir-ho així, fins a nosaltres; i, entre aquestes conseqüències ¿no són per ventura les més deplorables l'exemple i l'encoratjament lligats als malfactors que voldria veure imitats?

¿Aquesta cadena de males accions la rompreu tot respectant com un fet executat sobre el qual hom no pot tornar de nou, cadascun dels grillons criminals que la componen?

.....  
Som homes de llibertat, res més.

.....  
No som arqueòlegs... Les doctrines albigeses, que no havem de judicar ací, que eren, no res menys, múltiples i diverses, tenien contra els perseguidors del Migjorn, una virtut que és la que ens importa: eren la *Llibertat*. Testimoniejaven el treball de la intel·ligència humana a la recerca de la veritat fora de l'ensenyament de l'Església.

.....  
No som tampoc doctrinaris albigesos, cal entendre-ho bé; tampoc no som doctrinaris calvinistes, per ço com durant el segle XVI som amb els protestants contra l'Església creient que amb la desfeta de la Reforma, la llibertat política de la França ha estat vençuda, com en el segle XIII la llibertat meridional ho fou amb la derrota dels

albigesos; i, menys encara, no som ni profetes ni visionaris, per tal com la nostra humanitat, la nostra pietat, així com la nostra passió per la llibertat, combaten en els rengles dels *camisards* contra la furor persecutòria de la Monarquia armada de pretextos religiosos. Un cop més encara, les doctrines res no són per elles mateixes; és llur temps que els dóna llur forma; valen, però, per l'esperit que palesen, pel coratge amb què sostenen llur legitimitat, i amb què pretenen imposar-se a l'adoració de l'home com la veritat absoluta i indiscutible.

Nostre almanac (*La Lauseta*) res no és per ell mateix ni per nosaltres; és, però, sens dubte, alguna cosa; la manifestació d'un esperit ben decidit a no deixar-se engalipar, ni amordaçar, ni enganyar.

És aquest un sentiment inferior? Francament, no ho creiem pas així. Si hi ha un odi menyspreable i verament malvat, és l'odi d'aquelles gents que, acarnissades contra la humanitat, s'esforcen a dominar-la i a explotar-la per la intimidació, les persecucions, les degollades, i que han inventat contra la llibertat dels pobles, els Simó de Montfort.

*Almanac de La Lauseta.*

---

1878

## Víctor Balaguer

**P**ER a comprendre quina fou la veritable pàtria de la literatura provençal, cal d'antuvi desprendre's de tota idea moderna sobre l'estat geogràfic actual d'Europa, traslladar-se en imaginació al segle XII i reconstruir mentalment, tal com eren, les comarques de les quals anem a parlar.

En aquells temps no hi havia ni França, ni Espanya, ni Itàlia tal com avui són formades. Els hereus de Carlemany vivien cap al Nord, a l'altra riba del Loire, en els ducats de Normandia i de Bretanya i en els comtats de Champagne i d'Anjou; i independents d'aquests reis, sense quasi cap relació amb ells, estrangers a llur història, a llur raça, a llurs lleis i costums, s'estenien pel Migdia el ducat d'Aquitània, els comtats d'Auvèrnia, de Rodez, de Tolosa, de Provença, de Viena i altres, els quals, a través el comtat del Rosselló, salvant els Pireneus

que llavors no eren, per a la llengua i la literatura, ni valla ni frontera, enllaçaven llurs mans amb el comtat de Barcelona.

Tots aquests Estats eren independents i lliures, cada un amb els seus comtes hereditaris, amb els seus senyors i barons, veritables sobirans en llurs dominis.

A Espanya els àrabs ocupaven una gran part del territori peninsular; només els regnes de Castella, de Navarra i d'Aragó, d'una banda, d'altra el comtat de Barcelona, i, d'altra, encara, un tros de territori ibèric que amb el temps havia d'ésser el regne de Portugal, creixien i prosperaven vigorosament, gràcies a l'alè de llurs prínceps i al valor de llurs pobles i barons.

Exacta cosa esdevenia a Itàlia, el nord de la qual dominaven tres grans feudals amb els quals ensopegarem més d'una vegada al llarg d'aquest llibre, puix que foren centre i escola de literatura provençal i alguns de llurs membres s'assenyalaren també com a trobadors. Tals foren les cases dels marquesos d'Este, de Malespina i de Montferrat.

La vasta extensió de territori en el qual es parlava la llengua *vulgar* o *romana*, la veritable pàtria de la literatura romana, comprenia llavors tota l'àrea que va del Leire a l'Ebre, la conca pirenenca compresa, i, per la costa mediterrània, des de Tortosa, frontera llavors dels àrabs, fins a les mateixes prades somrients de Gènova la italiana.

Cap afinitat no hi havia entre Tolosa i París mentre que eren íntimes les relacions entre Tolosa i Barcelona. Un veí de Tolosa tenia per bàrbar i no comprenia la llengua d'un habitant de París, i, en canvi, es trobava germà d'un ciutadà de Barcelona, la llengua del qual parlava, de la família del qual era i els hàbits i costums del qual coneixia.

Marsella i Barcelona es miraven, com en un espill comú, en la mateixa mar; idèntiques aures acaraven llurs fronts; al raig d'un mateix sol es complaïen; tenien un mateix origen, una mateixa història i una llengua igual. Un comte de Provença, batallador, polític i poeta, fundava en un pujol dels Alps la formosa vila de Barceloneta, en memòria i per amor de Barcelona; i quan a Aix, a Marsella o a Avinyó hi resplandia alguna beutat digna de fama, hom parlava d'ella a la capital de Catalunya, tal com es parla d'una bella veïna. Així ens ho diu Mistral, l'autor de *Mireia*, en un vers feliç de la seva admirable poesia als *trobadors catalans*;

*Provença e Catalunha, unidas per l'amor — mesclaron son parlà,  
si costum e si mor; — e quan avian dins Magalona, — quan avian dins  
Marselha, a-z-Ais, en Avinbon, — quauca beutat de gran renom, —  
n'en parlàvias a Barcilona.*

Ningú, en aquelles comarques que, malgrat tot, havien d'esdevenir la França, ningú dic, no es recordava de la monarquia francesa del Nord; tothom mirava els francesos com a gent inculta i bàrbara. En presentar a un clergue francès res a llegir, era corrent sentir-li dir simplement i com la cosa més natural del món: *Nescio litteras*. Àdhuc en l'època de Petrarca, l'illustre poeta a qui algú ha anomenat el darrer dels trobadors, deia dels francesos recordant la il·lustració dels provençals: *Aquests bàrbars mai no entengueren, no dic pas els versos, ans ni la llengua d'Homer*.

De l'idioma que es parlava en aquestes extenses comarques, principalment en ço que cal anomenar el cor de Provença, bo serà dir-ne, per a franca intel·ligència, algunes paraules, tal com ho havem fet en parlar del territori occità.

Diu el savi Milà, que d'entre les llengües formades per la descomposició de la llatina, adquirí, en temps antics, una anomenada especial, la que sol ésser designada amb el nom de provençal, parlada pels pobles compresos entre el Leire i l'Ebre.

La qual cosa és veritat: amb la llengua característica que cada país servava d'antic, amb la llatina per font i mare principals, i amb altres motius, tals, per exemple, com les influències que aportaren les invasions dels gods i dels àrabs, es formà la llengua que ha estat coneguda amb noms diversos, els quals induïren més d'una vegada a errors i confusions notables. Se n'ha dit llengua *romano-provençal*, *catalano-provençal* o *provençal* a seques, puix que esdevingué l'idioma general de Provença; Pau Piferrer en digué llengua *romanitzada*; d'altres la tenen per *l·limosina*, potser per haver-la batejat així el trobador-gramàtic Ramon Vidal, en consideració als dos principals poetes l·limosins: Beltran de Born i Giraut de Borneil; i, encara, *llengua d'Oc*, del nom de l'extensa comarca a la qual donà nom — L·lenguadoc — per a distingir-la de la *llengua d'Oïl* que hom usava al nord de França.

Tot amb tot, en bona crítica, jo crec que la denominació més ajustada i pròpia fóra la de *llengua romana*. Així l'anomenaven els trobadors per abreviació de *romanz*, nom el qual s'estenia a tots els dialectes novi-llatins. Jofre Rudel diu en una de les seves poesies:

*Tramet lo vers que cantam  
en plena lengua romana  
a n'Ug lo Born...*

Algú ha pretès que el català fou el primer idioma que es formà, portat a Provença pels barcelonins quan el casament de llur comte

Ramon Berenguer III, el *Gran*, amb Dolça o Dulcia, pubilla d'aquell país i comtat; i que d'aquella aportació nasqué la llengua dels trobadors. S'esdevingué el tal maridatge a començaments del segle XII i en fou un bon preparador el savi i virtuós Oleguer, venerat avui com a sant en els altars, el qual havia emmenat abans a terres provençals, com a abat de Sant Ruf, la influència catalana. És clar que la poesia i la literatura vivien ja en aquells temps a Provença; però també és cert que sols després d'aquell esdeveniment començà l'època esplendorosa i de glòria de les lletres romanes. És un fet innegable que fou llavors quan alçà el vol la literatura que anomenaré *provençal* en justa deferència al bell país de Provença, on florí i tingué la seva cort. Però, malgrat tot, no seré pas jo qui sostingui aquesta tesi difícil; crec, sí, que la influència catalana contribuí molt, si no a formar la llengua, almenys a obrir nous camins a la literatura provençal, a donar-li tendències i a descobrir-li horitzons que abans no tenia.

No ho diuen ni ho volen creure així els autors estrangers que tracten aquestes matèries; però aquesta és, per a mi, la veritat, i, com a tal, la dic.

La civilització de les províncies del Migdia era, llavors, incomparablement més avançada que la del Nord; no és, doncs, estrany, que la poesia, veritable flor del sentiment, es desenrotllés en aquells països plens de llum i de colors, on el cel sempre és blau i transparent, on els moradors són sensibles a l'harmonia, amics de les festes i de les danses, on les dones tenen tota aquella beutat, tota aquella gràcia, tots aquells encisos que els artistes troben en la Venus provençal, sortosament apareguda a Arlés, entre les runes del seu vell coliseu.

És absolutament notori que, des del maridatge i acoblament del casal de Barcelona amb el de Provença, s'establiren corrents mai interrompudes entre ambdós països; és innegable que, de llavors més que mai, fou peculiar, en ambdues comarques, el cultiu de les lletres, i que el moviment literari s'estengué, no del Leire als Pireneus, com diuen en general els autors francesos, ans del Leire a l'Ebre, fins ensopegar amb la frontera dels àrabs. La intimitat esdevingué amb el temps tanta, que Tolosa i Barcelona foren germanes; els poetes que brillaven en les corts dels comtes de Provença i de Tolosa, eren els mateixos que freqüentaven la dels comtes-reis catalans; les relacions arribaren a ésser contínues, els enllaços de família constants, els interessos comuns, i vingué, àdhuc, el dia en el qual un noble monarca català, accedint a les súpliques de l'opinió pública expressades pels *serventesis* dels poetes, anà a lluitar i a morir en els camps de Muret, per la independència d'aquell país i la causa dels trobadors.

Els prínceps de la casa de Barcelona acompliren a Provença una missió política i civilitzadora, i sostingueren amb llur poderosa influència i amb llur espasa triomfant la independència i les llibertats d'aquell país privilegiat. ¡Bé cal, per aquest fet, reservar als comtes barcelonins un lloc d'honor en la història dels progressos de la civilització i de la humanitat! Amb llur administració, amb llur tolerància, amb llur activíssima iniciativa, amb llurs lleis, amb ministres tals com aquell Romeu que ha estat heroi de peregrines llegendes, amb llurs cartes als pobles, elevaren l'esperit d'aquell territori, obriren nous horitzons, fundaren escoles, protegiren i desenvoluparen els interessos del país, de guisa que, tal època, restà assenyalada com un manantial fecund de béns per aquella llur pàtria nova, ajudats que foren en la predita missió alta i civilitzadora, de la poderosa influència que sobre les masses tenia la poesia provençal, en la qual, per l'atrevida tendència a fer-se intèrpret de la multitud, cal reconèixer no pas poca analogia amb la premsa dels nostres temps.

Amb els prínceps del casal de Barcelona, amb els Berenguer i els Anfós, hom vegé Provença renàixer, despertar-se com d'un somni, modificar la seva organització feudal, desenvolupar-se la seva constitució política i econòmica, iniciar-se el seu comerç, florir la seva indústria, irradiar la seva literatura, ésser protegides les seves ciutats lliures, reconeguts els drets i furs dels ciutadans, confirmades i augmentades les llibertats, i créixer i alçar-se els municipis a l'igual de les grans municipalitats catalanes que, portant en llur si el germen de la veritable democràcia, saberen fer-se admirar i aplaudir de la posteritat per llur tradicional respecte als monarques i per llur amor fervent a les públiques llibertats.

Sota la influència dels prínceps descendents d'aquest casal, tot progressà en el Migdia de França; i les amples, però prudents llibertats que hom atorgà a uns pobles, que reconegué a d'altres, i que respectà a tots, permeteren als trobadors, els grans artistes lliurepensadors d'aquells temps, de donar-se a totes les expansions de llur pensament, a tots els entusiasmes de llur geni, i, ço que encara és més, a totes les llicències del seu art. Sorgí i s'alçà una societat nova, una civilització especial, una nacionalitat meridional en res semblant a cap altra de les civilitzacions i nacionalitats del Nord d'Europa.

Hi havia, en efecte, entre el Nord i el Migdia una diferència essencial i completa en llur manera d'ésser. Mentre que al Nord, una barriera inuperable separava el guerrer, que ho era tot, del ciutadà, que no era res, al Migdia la fórmula cristiana d'igualtat entre tots els homes, fou com una mena de llei i un principi no consignats en cap codi,

que cap tribunal tenia obligació de fer respectar, però que tothom obeïa i acatava i contra els quals ningú, en aquella societat habituada a estimar l'home per alguna cosa més que per la força i la matèria, hauria gosat d'atemptar. El soldat no era el país. La indústria, el comerç, les ciències i les arts atorgaven posició social als ciutadans qui s'elevaven per llur mèrit propi, per llur valer i per llurs virtuts.

*De la Història política i literària dels trobadors.*

---

1904

## Enric Prat de la Riba

**E**N tornar a la salut i a Catalunya, després de llargs dies d'una vida esmorteïda de malalt, i relligar amb els lectors de *La Veu* la conversa trencada, primer per la presó, després per la malaltia, sento la por de les paraules que ha d'escriure la meva ploma. L'enyorava, el parlar als lectors de *La Veu de Catalunya*; la sentia feia dies, en tornar a revifar-se l'esperit, a mida que el cos es refeia, la necessitat de conversar amb aquest nombre desconegut d'amics, dels quals tantes proves d'afecte tinc rebudes i amb els quals m'uneix com un parentiu intel·lectual, com una certa comunitat d'ànima.

Vinc d'un viatge en què he arribat al llindar mateix del gran misteri de la vida. He vist davant meu la mort; i en aquells moments en els quals els entusiasmes d'ahir semblen misèries ridícules, en què tantes coses que ens apassionen i per les quals es lluita i es pateix i es mor, es tornen petites i menyspreables, en aquells moments de renovada perspectiva, se'm presentava més viva, més forta, més irresistible, més justa i gran que mai, aquesta causa nostra de la Pàtria.

Ni la comparació de la nostra terra amb una altra de civilització més intensa, ni la contemplació dels nostres ideals davant el problema misteriós de deixar la vida feren perdre als meus ulls la grandesa d'aquesta causa que ens ha acoblat tots a treballar per la resurrecció d'una Nació, d'un pensament, d'una cultura, de la qual nosaltres som la branca més sencera.

N'ha perdut moltes de coses la nostra raça. Els qui parlen d'aquella Catalunya que tanca l'Ebre i acaba als Pireneus, no han sentit bategar l'ànima de la nostra terra, corrent centenars de quilòmetres cap al cor de França.

Des del Mirador de Durtol, en aquelles hores passades contemplant les planures de l'Alvèrnia i les serres de les Cevenes, quantes vegades havia somniat aquella Nació immensa, aquell aplec de pobles que es podien entendre uns amb altres i que des de València s'estenien per la Mediterrània fins al Rose i les estribacions dels Alps; que pel Pireneu van a confrontar amb les terres basques i toquen l'Atlàntic i el voregen fins a les boques del Leire (Loire).

Avui, encara, quan es deixen les ciutats populoses amb què el francès del Nord amb la seva força civilitzadora les ha recobertes, s'hi troben les ruïnes d'aquell aplec de pobles; en la conversa del pagès que en català ens entén i pel català l'entenem; en els noms de les valls, les ciutats i les muntanyes; en els cognoms dels homes; en les esglésies romàniques que semblen tretes de les nostres serralades; en les Verges, ennegrides pel temps que s'hi veneren.

Furgant una mica, gratant una capa del francès, enderrocant aquelles cases d'alta coberta negra, treient-ne aquella crosta nova forastera, hom aconsegueix veure's a casa, en terres pròpies, en terres d'aquella gran civilització nostra que desaparegué amb la força i el poder de la Nació catalana.

Si n'és de gran aquesta empresa de resurrecció, aquest problema d'ésser políticament el que som en l'ànima.

Ben poc l'han vist els que el qualifiquen de raquític i de restringit; els que el veuen petit amb llurs ulls migrats i curts de vista. Potser és massa gran, potser és massa gros per a la branca que resta sencera d'aquell gran arbre de pobles.

Des d'allà, apartat de la lluita apassionada, sentint només el ressò de la batalla d'aquests temps darrers, em semblava entreveure el nostre actual problema, concentrat en aquesta Barcelona, cap i casal de Catalunya, que ha format i enamorat les nostres ànimes, que és centre de les nostres forces, fornal de catalanització, cor de la nostra raça, que rep a riuades les tèrboles avingudes de les gentades forasteres per convertir-les en cos i sang de Catalunya.

En les hores pesades de malaltia, pensava el que representa per aquest problema nostre, per aquest problema universal de la llibertat colectiva dels pobles, que serà per al segle xx el que per la llibertat individual fou el segle xix, la formació de la capital catalana, per la qual treballa en gestació no interrompuda tota la terra catalana, tota

la vida catalana... per la qual tant havem treballat totes aquestes darreres anyades... per la qual tant han treballat els regidors catalanistes...

Des d'aquelles terres de l'Alvèrnia, avui vençudes pel poder d'una sola ciutat; des d'aquella civilització, en aquell medi, que és el medi i la civilització engendrats per una sola ciutat gran, es comprèn la força que representa aquesta Barcelona nostra en formació; aquesta caòtica aglomeració que de vegades vol tornar-se contra nosaltres, contra ella mateixa, pel pes de les masses forasteres no assimilades que duen encara el pensament de les terres mortes i desertes d'on emigren. Des d'allà, contemplant serenament el problema, s'entreveu el triomf segur quan la tempesta sigui passada, quan la massa confusa s'hagi posat, quan el fang remogut torni a ésser terra...

Que serà terra nostra, com seran ànimes nostres assimilades per la força de la nostra gran ciutat, les masses forasteres; com serà nostre llur pensament abatut davant la força de cultura que representa aquest París del Migdia.

I aleshores la nostra batalla, la batalla de la llibertat nova, serà guanyada. Aleshores s'uniran altra vegada a la circulació de la vida nacional catalana aquestes terres que la força ens separà per a portar-les a desnacionalitzar-se sota la influència d'un altre poble.

"De lluny". La Veu de Catalunya, 1 gener 1904.

---

---

### III.-PASSAT, PRESENT I ESDEVENIDOR DELS PAÏSOS D'OC

#### L'OCCITANITAT VENÇUDA

**D**AMBE la batalla de Muret comencèt per los pobles d'Oc la conquesta metodica, silenciosa, sens arrest que, a d'arron, monarquia, empèri e republica perseguiran al cors dels segles coma causa naturala de tot temps arrestada sus lo libre del destin.

L'istoria d'aquela desfeita marcada qu'és per nosautres dels signes amars de l'amudiment.

Au titol de curiositat istorica citem l'*Ordonnance* per la qual Simon de Montfort — lo 1.º de Desembre de 1212, a Pamiás — prengué las mesuras matrimoniales qu'anavan, aplicadas en gran per la monarquia, fa rentrer coma auelhas a l'estable, una a una, totas las provinças occitanas dins la man dels Reis de França.

*...Que nulle veuve, grande dame ou héritière gentile-femme, ayant forteresse et chateaux, ne soit si osée que de se marier à sa volonté à un homme de cette terre, sans la permission dudit Comte, d'ici à dix ans; mais elle peut se marier à tel français qu'elle voudra, sans congé dudit Comte ni d'autre.*

Los reis de França pel mejan dels maridatges an poc a poc amassat las terras dels nostres aujols.

Aujats la litania: après lo Lengadoc unit a la Fransa en 1271 per Felip lo Ardit e la Guiena amassada per Carles VII en 1453, és l'Auvernha, amassada en 1523 per Francès I, la Provença, en 1487 per Carles VIII, la Gasconha, lo Lemosin e lo Peirigord en 1589 per Enric IV, lo Bearn, en 1607 per lo mateis Enric IV, lo Comtat, en 1791 per la Revolucion e Niça, en 1860 per l'Empèri.

Entretant, en 1539, a Villers-Cotterets, Francès I signava l'*Ordonnance* preparada per lo Cancelier Poyet, e per la qual lo francès sol era lenga oficiala reconeguda.

Estò pas coma per lo Lengadoc, lo prumer dels vençuts, una ane-xión violenta, qu'auré podut fortificar la resistensa, més — ¡o diplo-macia! — una acción centralizatrutz que no s'ataquèt en ren a las us, una acción empirica que sabó leissar una autonomia aparenta de l'ad-ministración, organismes locals vivents e la libertat que-s leissava a l'epoca.

L'istoria dels prumers segles de l'annexión és teissuda dels reclams dels disintiments que suslevavan las relacions entre las organizacions locals e lo poder central.

Lo *cadre* demorava donc. *Mais ce qui fut soumis*, escriu Mistral, *ce fut moins le Midi, materiellement parlant, que l'esprit du Midi*. D'ara enlà los país d'Oc anavan virar a d'arron lo Rei, a d'arron l'Em-pèri, a d'arron la Republica, sens volontat nada.

Un exemple: en 1356 los Estats Generals amassats al lendeman de la desfeita de Peitieu eston tenguts en duas amassadas: los Estats de Lenga d'Oc, a Tolosa, los Estats de Lenga d'Oil, a París. Los que se mostreron los més dòcils als votz del Rei són estats los Estats de Lenga d'Oc.

D'aulhós, poc a poc, la monarquia sarrava de més en més los ligams. De 1302 a 1614 los Estats Generals s'amassen periodicament. Més a partir de 1614 hi aujèt pas més d'Estats Generals. Dinca 1789. E dam-be Lois XIV lo mode centralizaire s'intensifiquèt; Montesquieu, al temps de Lois XV, podè escrivi coma l'un o l'autre dels nostres moder-nes decentralizaires: *Autrefois, chaque village de France était une ca-pitale; il n'y en a aujourd'hui qu'une grande. Chaque partie de l'Etat était un centre de puissance; aujourd'hui tout se rapporte à un centre et ce centre est pour ainsi dire l'Etat même*.

En aquela situacion ¿qu'ei ço que portèt la Revolucion francesa? Un cop de destrau. *On comptait réellement des nations au sein de la nation française*, escriu Augustin Thierry, *il y avait la nation breton-ne, la nation normande, la nation bernaïse, les nations de Bourgogne, d'Aquitaine, de Languedoc, de Franche-Comté, d'Alsace*. Ces nations distinguaient, sans la séparer, leur existence individuelle de la grande existence commune; elles se *déclaraient réunies*, mais non subjuguées; quand le mot de Constitution vint à se faire entendre, il ne fut point proféré comme une expression de *renoncement à ce qu'il y avait d'in-dividuel*, c'est-à-dire de *libre*, dans cette vieille existence française, mais comme le désir d'une meilleure, plus solide, d'une plus simple ga-

*rantie de cette liberté* trop inégalement, trop bizarrement empreinte sur les diverses fractions du sol...

Luta patetica aquela, la luta per la libertat que sostiegon las provinças al cor de la Revolució. Lo voler millenari de la rasa, se despertèt. E acò's aurè podut este lo sauvament se los esdevenements s'erón virats cap a n'aquel voler racic. Per lo segon cop vençuts qu'estem. La Revolució viscò la luta entre l'esperit centralizaire *jacobin* e l'esperit federalista *girondin*. Los Jacobins trionfèron. Sus la guilhotina s'esvaní damb lo darrer *girondin* l'inesperada ocasió de revirar al nostre profit lo teratrem revolucionari, de venja-s de Montfort per l'institució d'un libre federalisme. ¡Ai-las!, un somni. Són que un somni. E pux, un terrible cop de destrau; oc, un terrible cop de destrau a ço que maugrat tot èra conservatori de nostras possibilitats de renaissença. Los Jacobins eston e són sempre — representats auei per lo Partit Radical-Socialista al poder — los exemplaris successors dels Reis de França.

Més se al cors dels segles passats nostres terras d'Oc an pas produ nat ome esmavut per lo sort de la lenga caduda, nat ome que se sia avisat de-s planhe e de-s dreçar en favor de las libertats perdudas, en favor de totas las libertats nostras, la Revolució portèt damb son mescladís de conceptes generós e de conceptes d'esclavatge, portèt l'eslam qu'anava fa regrelhar lo sauvament nostre.

Nostre sauvament. E lo sauvament de totas las terras que gardavan al trefons d'elas un tresor racic a far lusir al solelh. Lo desvelh de las nacionalitats ha pujat dels clams de la Revolució.

Dreçar donc l'inventari de las ideais politics que'atruvesaron las provinças occitanas de França dempux la primèra annexió dinca al XIX segle, és dresar l'inventari dels episodis de nostra mort lenta, del replegament de nostre esperit passit, estofat jos l'esclat de l'esperit francès conquistador.

## L'OCCITANITAT DESVETLLADA

Dins la primèra partida del XIX segle començèron a pujar ideais de renaissença.

En Provença la rencontra de Mistral e de Romanilha n'estó l'eslam, Lo desvelh de l'arma occitana sonava, prim, més sonava.

L'una de las primèras manifestacions d'aquel desvelh acò's estat la fundacion del *Felibrige* en 1854. Amassada tota pacifica d'amics e de gaujós companhs. Las conseqüenças morales que ragèn d'aquela

fondación an leissat loenh a l'endarrer, pareis ara, l'ideia que los primers felibres es fazen del movement novel.

En principi, lo *Felibrige* és estat sempre e demora una associacion literària al dessus de la politica. Més tot ço que tremuda dins la copa felibrenca és pas sonque rimas e ritmès: s'agís del desvelh d'un poble, és quèstion politica que lo *Felibrige* ac volhe o no. *Tot so qu'és pas de la lengua és mestier de s'en mesfisar*. Aquel conselh de Mistral, conselh són que d'oportunitat és devengut, l'article principal del dogma felibrenc. Era un conselh de saviesa empirica. Era tabé una lei de mort. Sembla ara que lo *Felibrige*, per timiditat, se sia trop embarrat dins aquela formula borgesa. De tot temps, en realitat, duas corrents l'atraversen: lo corrent felibrenc — floralesc — e lo corrent politic. Lo vertadier succès del *Felibrige* és estat de descoratjar sempre los tenents del corrent politic. Ase de Buridan, per no saber pas jamès causir, en emprenen dins un sens o dins l'autre una acció decisiva, lo *Felibrige* és, al jorn d'uei, momificat.

Un movement que tenc a l'arma mateissa del poble pot prengue vita són que a la condicion d'estre integrat dins la vita politica del poble. Voler treballar a una renaissença occitana sens portar la question dins l'arena politica es un non-sens. Acò's ço qu'és arribat a uei ens trobam, al punt de vista politic, a Zero.

Manifestacions politicas o ensais de manifestacions politicas més o mens timidias n'hi ha avut de 1854 ençà.

Mistral que, s'èra pas un ome politic e lo tribun qu'aure calut (ac ha declarat el mateis dins una letra a Chabaneau encara inedita), avè perfectament lo sentiment de ço qu'era necessari. Mistral més d'un cop dins sos poemas e dins sos discors, subretot dins una nota publicada en seguida de *Calendal*, en 1867, reclamèt ço que-s podè demandar, ço que divè este damandat, e que constituís ara los fondaments de nostras revindicacions: lo sistema federalista dins l'ordi politic francès.

En 1876, en Lengadoc, lo grop de la *Lauseta*, dambe L.-X. de Ricard e August Forès, repregó damb violença sus lo mode republican, lo ressentiment nostre, istoric, proclamat damb moderación per Mistral. L'odi a Montfort e a la Crotsada eran los temas lirics dels lausetiers.

Aleugerit de mantum punt del són programa aquel gropament auré podut menar una accion neta e segura se los sos caps avien podut perseguir liurament lor obra. Més los trebucs de la vita los destorben e los deseparen. E d'aquela *Lauseta* sobra són que lo sovenir d'un gran somni.

Après la *Lauseta* que menèt brut un moment, lo *Felibrige* continuèt *cabin-caba* lo so camin, quan en 1892 Carles Maurras e Amoretti, e pux August Marin, clamèron un *Manifest Federalista* qu'estó un ultimatum vertadier per l'acció politica. Aquela declaración estó signada per totes los joves de l'epoca que sentivan la necessitat de l'acció: M. André, A. Blavet, Joachim Gasquet, Loïs Funel, Valeri Bernard, Folcò de Baroncelli, Peire Bertas, Marius Girard, Jean Carrère, Arnavielle, Gaston Jordanne, Paul Marieton, Xavier de Ricard, de Berluc-Perussis, Lionel des Rieux, J. Plantadis, Carles-Brun, J. Ronjat, A. Frissant. Mistral declarèt: *Oc, an comprès totes las mias aspiracions.*

Aquel manifest codificava, leugerè de tots los anatèmas de la *Lauseta* las reivindicacions nacionals occitanas.

Las paraulas netas e francas an lo poder de divisar al loc de fa l'unió. Lo manifest federalista de 1892 és estat un cop de barra. D'el són sortits, d'una part, lo gropament reialista murrassenc, l'*Accion Francesa*, e, d'autra part, lo gropament liberal de Carles-Brun, la *Federacion Regionalista Francesa*. Dos gropaments qu'empregon una acció generala e que leissen l'Occitània cap e cap damb lo *Felibrige*. De tots los espers suslevats per lo *Manifest Federalista*, coma de tots los espers suslevats per la *Lauseta* quauquas annadas abans, demorèt són que encara lo sovenir d'un gran somni.

Las prumeras annadas del xx segle arren de nautat no's passè.

— ¿Arren?

— Si.

— La guerra...

— Passem...

Al lendeman de la guerra calè recomençar, a pe d'obra. Duas tendensas, sempre, compartiran los occitanistes: la tendensa felibrenca e la tendensa politica.

En 1922, un grop provençal clamèt, sus la tomba de Mistral, un *Manifeste*, reclam del Manifest de 1892, crida à l'acció, *Declaración del Comitad de Revindicacions nacionals del Mieggjorn* a la qual frasquèt rampel lo *Grop Federalista Lemosin*.

Aquel Manifest aur podut estre lo sinhal d'una acció vertadiament novela. Arren no estè. Los protagonistas del Manifest augen pas lo coratge d'emprene lo trabalh necessari d'organización que necessita l'acció politica, e lo Comitad al nom espectacular s'esvaní... según la tradición. Permò qu'és altra causa de parlar e altra causa d'obrar.

Un dels signataris de la *Declaracion de 1922* escrivè temps après: *Les burleurs auront beau faire: on ne l'étouffera pas plus que celle*

de 1892. Elle portera ses fruits, elle aussi, et je ne donne pas dix ans avant qu'on ne lui consacre des études...

Paraulas aquelas són lo frut dels mirages qu'an tengut dret dens lo són non-ren lo *Felibrige* dempux longas annadas. Se parlarà pas per altra causa de la dita Declaración són que per far la constatación de la soa *faillite*.

. . . . .

## L'OCCITANITAT RETROBADA

Dempux... arren no hi ha avut dins l'ordre de l'acción occitana, los gropes d'ara, d'esperit felibrenc, sempre barrats que són a las qüestions politicas.

Tota l'eficacitat de la propaganda d'aquestas darreras annadas se troba dins la creación d'una *atmosfera regionalista*. Segur l'acción regionalista e las discusions que se'n són levadas aquestes temps d'après-guerra, és pas per arren dins lo progrès de l'ideia regionalista dins lo poble. E quan disem *ideia regionalista*, pensam: *esperit occitanista* (1). D'aquiu, segur, al mitan de decisions més o mens urosas, los *Decrets Sarraut* on se troba lo principi de las *assemblées de départements* qu'és pas altra causa, coma ac ha remarcat En Miquèu Camèlat, són que l'aplicación del principi de la *Mancomunitat*.

Ço que desfauta, és una *força occitana*, pron puissança, pron organizada, pron energica per far fructificar, al profeit de las libertats occitanas, aquels trosses de resultats que seran letra morta se no hi aportam l'eslam de la vita. Ço que manca e ço qu'ha sempre mancat, és una força pron puissança per amassar e tengue sus la via los qui senten un dia o l'autre tremole en els los sentits e los ressentiments de la terra e de la raça. Los omes són febles. An pas lo coratge, sempre, del sacrifici a lor pensada. Cal una força pron segura per los sosten-gue, per los ajudar e per los conservar francs e sancès al servici de la causa.

La centralización francesa és enganaira. Es ela qu'ha raubat a l'acción propament occitana un Maurras, un Carles-Brun. E damb eles mantum autre. E l'acción occitana, sens conteste, s'en troba aflaquida.

Més, coma en 1892, coma en 1920, los omes capables d'entrar

(1) Lo sens del mot "regionalista" en França despèn del qui l'emplega: hi ha en el tota la gama de las colors anticoncentralizatrissas.

francament dins la lisa occitanista, son aquí. N'atesti los testimonis que-m pervenguen cada jorn, coma reclam de nostra pichota acció d'Oc. Són numeroses los qui senten que, s'és necessari que la restauració de la lenga sia menada sens passió, loenh de las lutas del forum, és tabé necessari que l'acció de propaganda sia menada dins l'arena politica, dins l'arena viva de la vita-vitanta.

Dins l'arena politica. Oc. Non pas la politica de la mena *electorala*, més la politica dins l'ordre elevat del mot, dins són sens noble de governament de la ciutat. Per aquela politica són prestes a treballar numeroses treballadors, numeroses treballadors a l'esperit federalista, per qui las solucions federalistas són pas a discutir, per qui són desmontradas e lor principi entendent. Aquels omes són pas los qui palabran dins los cenacles de la politica electorala francesa. Non. Són jóvens, lor esperit s'és noirit dels ensenhaments negatius de la guerra e n'an són que mesprèts per las formulas cussonadas que regentan la vita politica del país.

Hi ha per nostras terras occitanas un fons natural d'esperit federalista. Ne pot pas estre autraments. Gorrisats al cors dels segles coma pions sus un escaquier, a la voluntat dels jogaires, los governaments, nostras país d'Oc són estats la prefiguració d'una organizació federalista. Diven lor vita a n'un federalisme miejanser que, maugrat tots los empachs, ha mantengut una unitat morala, au mitan de les discussions politics e administrativas.

És donc naturalment e solidament assolats sus un programa federalista que divem e que podem treballar. Los manifestes que se són succedits de 1854 ençà són pron noirits de sana pensada federalista per ne poder tirar los principis directors de nostra acció. Que nos sia pas fait reproche de separatisme, bestia negra dels governaments; lo federalisme nos pareis superior a tot separatisme.

E podem sempre respone damb Carles-Brun: *Etymologiquement, e logiquement, fédéralisme s'oppose à séparatisme* o dambe Ch.-V. Langlois: *Le fédéralisme concilie les deux excellents principes de l'unité nationale et de l'indépendance des groupes historiques vivants.*

Aquels principis establits calerà menar la propaganda dins tots los caires de l'activitat, agir sus lo gran nombre, cercan a far pujar de l'entremescladis de la vita, sempre un ensenhament occitanista. Agir sus lo gran nombre e devéngue una força puissanca. S'avem influença, nos farem cranher. Sense doptes, aquels bels ausels del Parlament e del Governament ne seran coma anhelets e disposats a servir nostras reivindicacions. Lo qui pot este una força electorala ten tot.

Nos embarrassem pas de mots. Nos embarrassem pas més que no

calhe de teorias. La freda consciència de la tasca a complir diu nos aguilhonar, sola.

Ara lo sol mejan de n'arribar a n'una propaganda eficaça se troba dens la premsa. Tot condat, tot pesat és donc d'aquel costat que nos tres esforços cal que sian virats. Per entrar sul camin de la propaganda segura nos cal un quotidian, aquel quotidian que Fransès Pozòl demandava quinze ans hi ha. Un quotidian que deurà estre lo bres d'una doctrina sociala occitanista e lo són propagator. Un quotidian que per lo *truchement* del bilingüisme franco-occitan sia l'ajuda e lo portaparaula de nostras institucions de cultura, la força que referenterà nostra acción.

A n'aquela acción, vosautres Catalans, que m'escotats, èts directament interessats. Més la França serà federalizada, més nostras Terras d'Oc seran portadas a vos conèisser, a vos aimar e més s'integraran dins la vita occitana totes las rams de nostra familha racica; e nos acaminarem, los uns e los autres, atal, cap a l'Occitania retrobada, patria ideala e vertadiera, dont se poderan acomodar tots los governaments que sian de Madrid o de París — ideala e vertadiera e pacífica.

Per delà d'aquel federalisme ràcic podem pensar a n'un federalisme més vast, més larg, més miègterrán, latin, dins lo concert armoniós dels pobles, porta naturala durbida a n'aquela *large bienveillance internationale, sans laquelle il n'est point de haute intelligence ni de profondes conceptions.* (C. Maurras.)

Ac sabèts, vós-aus, catalans, qu'avets escrit en 1920: *De Niça a Alacant, Grècia i Roma rediviuen. I nosaltres i vosaltres, tots junts, som ací per a defendre'n, per a vigoritzar-ne el seu esperit legal i espiritual: la lúcida harmonia d'Occident.*

I aurà lèu dèts ans que, vós-aus d'un costat, nosautres de l'autre, cercam a nos conèisser, a nos comprendre, a nos aimar. Auèi nos coneissem, nos compreguem, nos aimam, animats per l'enluzernament del mateis ideal.

Lo temps serè pas vengut — *per la lúcida harmonia d'Occident* — de federar nostras voluntats, nostres sauneis, nostres esforços?

ISMAEL GIRARD

*Extraordinari de L'Amic de les Arts, dedicat a la cultura occitana. Desembre de 1927.*

---

---

## IV. - L'EXEMPLE DE CATALUNYA

**L**a vida de la Nació Catalana podria representar-se gràficament per una paràbola i el començament d'una corba ascendent. La paràbola seria formada per aquests períodes del nostre desenvolupament nacional: formació ètnica, formació nacional, plenitud i decadència. El començament de corba ascendent representaria la renaixença nacional de Catalunya del seu inici fins avui.

Presca Barcelona per assalt (11 setembre 1714) pels exèrcits de Felip V d'Espanya i Lluís XIV de França, pensaven els dominadors que Catalunya no s'alçaria més.

No pensaven ells que l'esperit dels pobles és immortal.

Les idees romàntiques de cent anys enrera, en entrar en Catalunya, representaren una alenada d'aires europeus i moderns, i un interès pel nostre passat. Un home d'aquesta escola, Carles Aribau, escrivia en 1833 l'*Oda a la Pàtria*, que és considerada l'inici de la Renaixença de la llengua catalana.

En aquests primers temps el moviment fou purament literari, i encara d'alguns poetes tan sols, d'entre els quals cal citar Rubió i Ors amb els seus versos de *Lo gayter del Llobregat*. Milà i Fontanals, en restaurar els Jocs Florals en 1859, hagué de lluitar i d'imposar-se finalment per tal que no fossin bilingües i perquè hi fossin admeses només composicions en llengua catalana.

Aquesta resurrecció de la vella festa tolosana havia de tenir una gran influència en el ressorgir de Catalunya. Les composicions premiades enalteixen la llengua, les patriòtiques aviven el sentiment nacional i els discursos presidencials comencen a concretar les nostres reivindicacions.

Les lluites polítiques d'aquell període, si bé dintre el quadre de la política general de l'Estat espanyol, són un reflex inconscient i un

estímul de les aspiracions de Catalunya. El carlisme parlant de la restauració dels antics drets de Catalunya i el republicanisme essent federal, preparen el camí al nacionalisme. Ja la nit del 9 de març de 1873, la Diputació de Barcelona va estar a punt de proclamar l'Estat Català, integrat per Catalunya i Balears.

Altres moviments vingueren a desvetllar els sentiments patriòtics. L'excursionisme contribuï a fer conèixer i estudiar Catalunya i els seus monuments, a fer interessar el jovent per l'arqueologia, el folklore, la geografia, etc. Els chors, creats per Clavé, aprofitant l'amor innat a la música del poble català, perfeccionats més tard amb la creació dels orfeons, feren una gran obra per a conservar i tornar a popularitzar les cançons catalanes.

Aquest catalanisme sentimental i romàntic cristallitzà aviat en un moviment amb una doctrina política.

Valentí Almirall es desenganyà prompte de l'eficàcia del republicanisme federal, i en la seva obra *Lo catalanisme* (1886) posa els fonaments doctrinals del moviment català. Ja abans havia començat la publicació del *Diari Català* (1879), organitzat el primer Congrés Catalanista (1880) i creat el Centre Català (1882).

Més tard, la *Unió Catalanista* celebra a Manresa (1892) l'Assemblea que promulga les famoses Bases, d'un regust encara federal, que durant molt temps formen el programa del catalanisme.

Les noves generacions donen ja una orientació francament nacionalista al catalanisme. Prat de la Riba proclama en 1890: "Catalunya, petita o gran, és l'única Pàtria nostra", doctrina que després desenrotlla en la seva *Nacionalitat Catalana*.

El catalanisme entra ja des del 1900 en una nova etapa essencialment de lluita política. Potser el moment més aparatosament culminant d'aquest període és el de Solidaritat Catalana, unió de tots els partits polítics catalans, que obté una absoluta victòria electoral en 1907 en tots els districtes de Catalunya.

Seguint dintre la mateixa etapa política, entrem, però, en una nova fase de realitzacions. En 1914 es constitueix la Mancomunitat, unió de les quatre Diputacions Provincials de Catalunya, presidida per Prat de la Riba, la qual exercí una obra extraordinària de govern en obres públiques, telèfons, escoles, biblioteques populars i altres obres d'educació i cultura, fins a ésser dissolta per la Dictadura militar de Primo de Rivera en 1924.

L'*Institut d'Estudis Catalans*, organisme d'alta cultura, per a la investigació de la Història, Arqueologia, Llengua, Literatura, Dret, etcètera, de Catalunya, és una altra d'aquestes realitzacions.

La lluita que ha sostingut el poble català per a educar-se a si mateix i crear una cultura pròpia, ha estat estrètua i constitueix un dels aspectes de major interès del ressorgiment de Catalunya.

Tota aquesta obra sofrí una violenta persecució i crisi sota el govern de Primo de Rivera (1923-1930). Una vegada més, però, Catalunya demostrà que l'esperit d'un poble és més ferm que la força d'una dictadura militar. I en caure la Monarquia, Catalunya ressorgí.

El 14 d'abril de 1931, Francesc Macià proclamava la República Catalana en el mateix Palau de la Generalitat on Pau Clarís l'havia proclamada en 1641 i on Llorenç Llorens havia estat a punt de proclamar-la en 1873. Tres dies després el seu nom era canviat pel de Generalitat de Catalunya.

El 2 d'agost de 1931 el poble català en plebiscit aprovava, per 600.000 vots contra 5.000, l'Estatut que els diputats de la Generalitat havien redactat.

Malauradament, les Corts espanyoles no respectaren la voluntat del poble de Catalunya, i introduïren esmenes essencials en l'Estatut que expressava l'autodeterminació de Catalunya.

El 20 de novembre de 1932 eren elegits els diputats al Parlament català, i aquest es reunia novament per primera vegada des de 1703.

Els camins de Catalunya no han arribat encara a la fi. Catalunya prossegueix la seva marxa. La fe en els seus destins i la seva tenacitat en la lluita l'han sostinguda sempre i l'han menada a la victòria.

Aquesta obra dels seus fills és l'exemple que Catalunya ofereix als altres Països Occidentals per a recobrar la llibertat.

El poeta digué:

*Jo no sé com, prò un vent de profecia  
corre sobre eixos monts d'ací i d'allà;  
jo no sé quan, prò vindrà un dia  
que el Pireneu regnarà!*

*Vosaltres els del mar cap a Baiona,  
vosaltres els de Pau i d'Argelès,  
vosaltres de Tolosa i de Narbona  
i los del bell parlar provençalès;*

.....  
*oh, catalans, que a l'altra mar sou junts,  
alceu els ulls al mur que ara ens separa:  
s'acosta el dia que serem tots uns...*

J. M. BATISTA I ROCA

---

---

# LA COPA SANTA

## IMNE DE L'UNIÓ OCCITANA

**O**ccitans (1), veici la Copa  
Que nos ven di Catalans,  
Adereng beguem en troça  
Lo vin pur de nostri plants.

Copa santa  
E versanta,  
Vueja a plens bords,  
Vueja abord  
Lis estrambords  
E Penavans di forts.

D'un vielh poble fier e liure  
Siam, bessai, la finición;  
E, se toman li felibres,  
Tombarà nostra nació.

Copa santa...

D'una raça que regria  
Siam, bessai, li promiers greus;  
Siam, bessai, de la Patria  
Li cepons e mai li prius.

Copa santa...

Vueja-nos lis esperanças  
E li raives dau jovent,  
Dau passat lis remembranças  
E la fe dins l'an que ven.

Copa santa...

Vueja-nos la coneissença  
Dau Verai e mai dau Beau,  
E lis autis joissenças  
Que se trufan dau tombeau.

Copa santa...

Vueja-nos la Poèsia  
Per cantar tot ço que viu,  
Car es ela l'ambrosia  
Que tremuda l'ome en dieu.

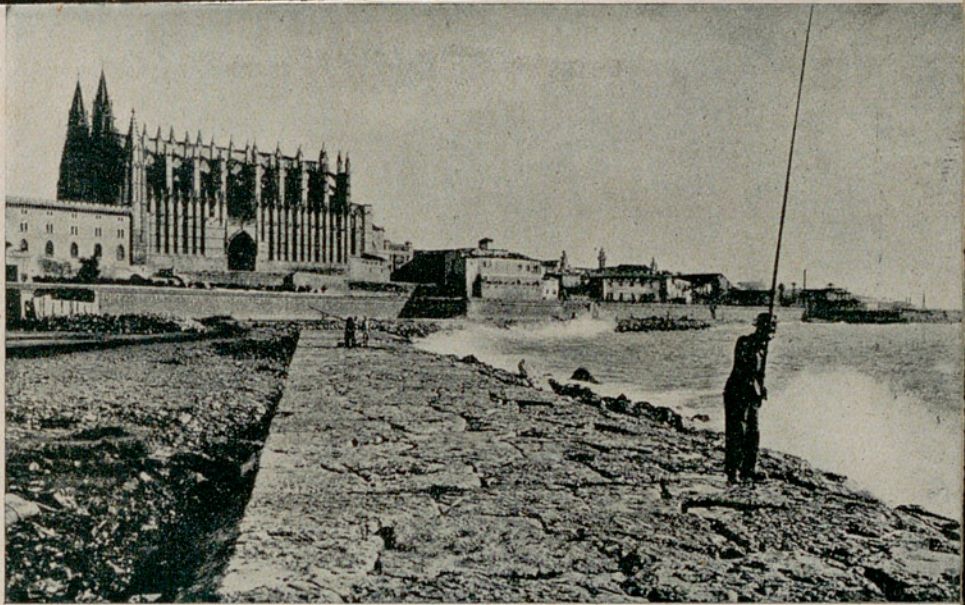
Copa santa...

Per la glòria dau terraire  
Vautres en fin que siatz consents,  
Catalans, de prep (2), o fraires,  
Comuniem totis ensems.

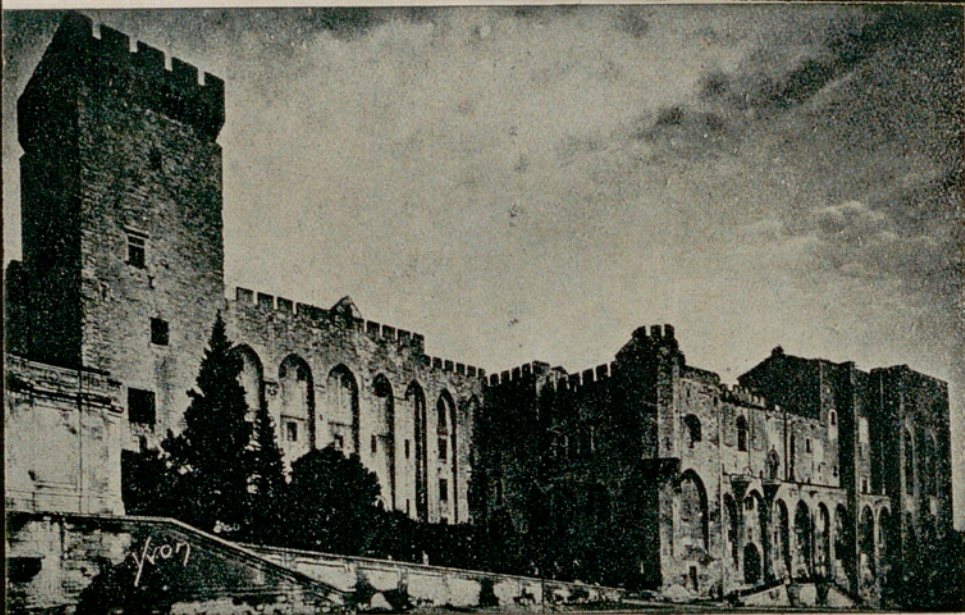
Copa santa  
E versanta,  
Vueja a plens bords,  
Vueja abord  
Lis estrambords  
E Penavans di forts.

FREDERIC MISTRAL

(112) Mistral escrivi "Provençau" i "de luenh". La joventut occitanista (valenciana, balearica, catalana, llenguadociana, alvernès, llemosina, gascona i provençal) ha introduit, però, aquestes dues variants, les quals donen al cant circumstancial del poeta de Malhana, l'abast renaixentista més ample, més precís i més de sempre que es complagué de predicar i de practicar en nombroses ocasions el gran desvetllador de l'ànima occitana i precursor del moviment occitanista actual.



*Mallorca. — La Seu vista des d'un recó del port*



*Avinyó. — El Palau dels Papes*

*PALESTRA*  
*Commemoración*  
*occitana de la Re-*  
*nnaissance Catalana*

ATENES A. G.  
PROVENÇA, 157  
BARCELONA

RF-14-68



1833  
1933

CENTENARI  
DE LA  
RENAISSENÇA  
CATALANA